

บทที่ 4

การวิเคราะห์บทเพลงรานิเกลิงที่ใช้ขับร้องประกอบการแสดงลิเกของพรเทพ พรทวี

ในการทำวิจัยในครั้งนี้ทางผู้วิจัยได้เลือกศิลปินต้นแบบ คือ ลิเก คณะพรเทพ พรทวี จากจังหวัดสิงห์บุรี โดยได้รับความอนุเคราะห์ข้อมูลจากหัวหน้าคณะโดยตรงคือ คุณพรเทพ พรทวี ได้เป็นผู้ให้ข้อมูลด้วยตนเอง โดยนำเพลงรานิเกลิงเป็นตัวอย่างในการวิเคราะห์

เหตุผลที่ผู้วิจัยได้เลือกรานิเกลิง เพราะบทเพลงที่ปรากฏนี้ เป็นบทเพลงหลักที่ต้องใช้ในการขับร้องและบรรเลงประกอบในการแสดงลิเก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ลิเกคณะใดสามารถร้องและขับเพลงรานิเกลิงได้อย่างชำนาญ จะเป็นผู้ที่ได้รับความนิยม และเป็นที่ยอมรับในวงการลิเก ดังนั้น รานิเกลิงจึงเป็นเสมือนบทเพลงที่เป็นหัวใจสำคัญ ที่น่าจะส่งผลให้คณะลิเก พรเทพ พรทวี เป็นที่ยอมรับและมีชื่อเสียงจนถึงปัจจุบันนี้ ประกอบกับยังเป็นบทเพลงที่คุ้นหูกันดี ในหมู่นักฟังเพลงและประชาชนโดยทั่วไป

ในการดำเนินการวิเคราะห์เพลงรานิเกลิง ผู้วิจัยได้แบ่งหัวข้อในการวิเคราะห์ โดยมีรายละเอียดดังนี้

- ประวัติเพลงรานิเกลิง (จากหนังสือการละเล่นของไทย โดย มนตรี ตราโมท. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, 2518)
- บทร้องเพลงรานิเกลิง
- ทำนองเพลงรานิเกลิง รวมถึง โน้ตเพลงที่ใช้ในการวิเคราะห์

สัญลักษณ์ในการบันทึกโน้ต

รายละเอียดของการวิเคราะห์ประเด็นต่าง ๆ ผู้วิจัยกำหนดสัญลักษณ์ในการบันทึกโน้ต และนำเสนอ เป็นโน้ตระบบตัวอักษร ซึ่งเป็นอักษรย่อ 7 ตัว เพื่อความเข้าใจและใช้ในการบันทึก ดังรายละเอียดต่อไปนี้

ค	เป็นสัญลักษณ์แทนเสียง	โค
ร	เป็นสัญลักษณ์แทนเสียง	เร
ม	เป็นสัญลักษณ์แทนเสียง	มิ

ฟ	เป็นสัญลักษณ์แทนเสียง	ฟา
ช	เป็นสัญลักษณ์แทนเสียง	ชอล
ล	เป็นสัญลักษณ์แทนเสียง	ลา
ท	เป็นสัญลักษณ์แทนเสียง	ที

สัญลักษณ์แทนลูกฆ้อง ในการดำเนินการวิเคราะห์ ได้กำหนดใช้สัญลักษณ์ตัวอักษร แทนเสียงของฆ้อง ที่มีทั้งหมด 16 ลูก เรียงจากลูกที่มีเสียงต่ำสุดที่อยู่ทางลูกล่างไปหาลูกที่มีเสียงสูงสุดที่อยู่ทางลูกยอด ดังต่อไปนี้

ลูกที่	1	เสียง	มี	ใช้สัญลักษณ์	ม
ลูกที่	2	เสียง	ฟา	ใช้สัญลักษณ์	ฟ
ลูกที่	3	เสียง	ชอล	ใช้สัญลักษณ์	ช
ลูกที่	4	เสียง	ลา	ใช้สัญลักษณ์	ล
ลูกที่	5	เสียง	ที	ใช้สัญลักษณ์	ท
ลูกที่	6	เสียง	โค	ใช้สัญลักษณ์	ค
ลูกที่	7	เสียง	เร	ใช้สัญลักษณ์	ร
ลูกที่	8	เสียง	มี	ใช้สัญลักษณ์	ม
ลูกที่	9	เสียง	ฟา	ใช้สัญลักษณ์	ฟ
ลูกที่	10	เสียง	ชอล	ใช้สัญลักษณ์	ช
ลูกที่	11	เสียง	ลา	ใช้สัญลักษณ์	ล
ลูกที่	12	เสียง	ที	ใช้สัญลักษณ์	ท
ลูกที่	13	เสียง	โค	ใช้สัญลักษณ์	ค
ลูกที่	14	เสียง	เร	ใช้สัญลักษณ์	ร
ลูกที่	15	เสียง	มี	ใช้สัญลักษณ์	ม
ลูกที่	16	เสียง	ฟา	ใช้สัญลักษณ์	ฟ

สัญลักษณ์แทนกลุ่มเสียงหรือบันไดเสียง ในการดำเนินการวิเคราะห์ ได้กำหนดใช้สัญลักษณ์ตัวอักษร แทนทางระดับเสียงทั้ง 7 ทาง ดังนี้

1. กลุ่มเสียงที่ 1 ฟ ซ ล X ค ร X	=	ระดับเสียง เพียงขวา
2. กลุ่มเสียงที่ 2 ม ฟ ซ X ท ด X	=	ระดับเสียง กลางแหบ
3. กลุ่มเสียงที่ 3 ร ม ฟ X ล ท X	=	ระดับเสียง นอก
4. กลุ่มเสียงที่ 4 ค ร ม X ซ ล X	=	ระดับเสียง เพียงขอบบน
5. กลุ่มเสียงที่ 5 ท ค ร X ฟ ซ X	=	ระดับเสียง กลาง
6. กลุ่มเสียงที่ 6 ล ท ค X ม ฟ X	=	ระดับเสียง ใน
7. กลุ่มเสียงที่ 7 ซ ล ท X ร ม X	=	ระดับเสียง ออกล่าง

การวิเคราะห์ในครั้งนี้ได้ทำการแยกส่วนการวิเคราะห์คูติลาสำนวนทีละประโยค ซึ่งเท่ากับ 8 ห้องของโน้ตเพลงไทย เพื่อมองเห็นทำนองของเพลงได้อย่างชัดเจน

บรรทัด หมายถึง โน้ต 4 ห้อง สามารถแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ

- บรรทัดรับ หมายถึง โน้ต 4 ห้องแรก

- บรรทัดส่ง หมายถึง โน้ต 4 ห้องหลัง

ประโยค หมายถึง โน้ต 8 ห้อง หรือเท่ากับ 1 บรรทัด

รายละเอียดของการวิเคราะห์ ดำเนินการ โดยมีหัวข้อดังต่อไปนี้

- สังกีตลักษณ์

- บันไดเสียง

- จังหวะ

- การใช้กลวิธีพิเศษและการดำเนินทำนอง

สรุป

4.1 ประวัติความเป็นมาเพลงรานีเกลิง

เพลงรานีเกลิง

เพลงทำนองหนึ่งซึ่งเป็นเพลงร้องของลิเก นายดอกคิน เสือสง่า ถือว่าเป็นบุคคลที่สำคัญของวงการลิเกที่สร้างเพลงรานีเกลิง (บางแห่งเรียกว่า รานีเกลิง บางแห่งเขียน ราชนีเกลิง) ได้ดัดแปลงทำนองมาจากเพลง “มอญครวญ” ของลิเกบันตน เพลงนี้ศิลปินลิเกนิยมนำไปร้องกันแพร่หลาย จนคนในยุคดอกคินเรียกว่า “เพลงทำนองดอกคิน ” นายดอกคิน เสือสง่า เป็นชาวนครไชยศรี เกิดประมาณ พ.ศ.2407 และถึงแก่กรรมเมื่อ พ.ศ.2477 อายุ 70 ปี เป็นลิเกที่แต่งกลอนเก่ง สามารถร้องคั่นกลอนสด ได้คมคาย นิยมใช้กลอนหัวเดียว(คือร้องคำเดียวให้ปีพาทย์รับ) ซึ่งมีคำสั้นและได้ใจความ กลอนเพลงนี้ทำให้คนนิยมมากและจดจำได้ เช่น

“ไฉนเสียงแจ้ว ดอกคินมาแล้วนะหล่อนจ๋า ลูกเขาเมียใคร ใครจะไปก็มา”

กลอนรานีเกลิงนี้ มีอายุเก่ากว่า พ.ศ.2445 ซึ่งไม่ปรากฏหลักฐานการเกิดขึ้นเป็นครั้งแรก เรื่องกลอนเพลงรานีเกลิงนี้ อาจารย์มนตรี ตราโมท ศิลปินแห่งชาติ อธิบายไว้ดังนี้

“...เพลงรานีเกลิง เป็นเพลงที่นายดอกคิน เสือสง่า ลิเกมีชื่อเสียงผู้หนึ่งเป็นผู้ประดิษฐ์ขึ้นจากเพลงมอญครวญของลิเกบันตน เพลงมอญครวญนี้มีเนื้อร้องของลูกคู่ว่า “รานีเกลิงเอ๋ยนีกะลิง จะกระอำมวกลิง” อันเป็นเพลงที่ลิเกยังใช้ต่อมาในบทแสดงความรักว่า โสก แต่ที่นายดอกคินได้ประดิษฐ์ขึ้นใหม่นี้ได้ดัดทำนองเปลี่ยนเสียงตกให้เป็นเพลงแสดงความรัก และใช้กลอนสัมผัส แบบเดียวกับมอญครวญของเดิม การดัดแปลงเพลง โสกมาเป็นเพลงรักนี้นับว่าถูกต้องตามแบบแผนดีมาก เพราะในทำนองรักย่อมมีโสกเจือปนอยู่เสมอ แม้เพลงละคร โบราณ เพลงรักกับเพลง โสกที่ดัดแปลงจากกันและคล้ายคลึงที่สุดก็มีอยู่เป็นแบบแผน เช่น เพลงไอ้ชาตรีใน (เพลงรัก) กับเพลงไอ้ปี่ใน (เพลง โสก) เพลงไอ้ชาตรีนอก (เพลงรัก) กับเพลงไอ้ปี่นอก (เพลง โสก) เป็นต้น เพลงทั้งสองคู่นี้ต่างก็มีทำนองละม้ายกันที่สุด นอกจากเปลี่ยนเสียงตกให้เป็นแบบรักหรือโสก เท่านั้น ดังนั้นใน โบราณเพลงรานีเกลิงจึงใช้แต่ในบทเดียว อย่างจะแยกออกไปก็ใช้เสียงร้องแสดงตัวอันเป็นเชิงเกี่ยวความนิยมจากผู้ดูเท่านั้น...”

ต่อมา นายหอมหวล นาคศิริ ผู้ซึ่งสนใจการแสดงลิเก และติดตามหัตถ์ลิเกกับนายคอกดิน มาตั้งแต่ พ.ศ.2446 เป็นลูกศิษย์คนสำคัญที่สืบทอดมา ถือว่าเป็นผู้ที่พัฒนาลิเก ต่อจากนายคอกดิน และปรับปรุงดัดแปลงวิธีร้องรานิเกลิงขึ้นใหม่ จากเดิมนั้นร้องคำเดียวลงให้ปีพาทย์รับ เปลี่ยนโดย ใช้กลอนแบบลำตัดเข้าผสม ทำให้ร้องด้นต่อไปหลายคำจึงลงให้ปีพาทย์รับเสียดครั้งหนึ่งทำให้น่าฟัง เพราะบรรยายความได้มากขึ้น และไม่ได้ใช้เฉพาะเกี่ยวพาราตย์อย่างเดียวเท่านั้น ยังใช้ร้องบรรยายเรื่องราวความอื่น ๆ ได้ดีขึ้น กลอนรานิเกลิงที่ นายหอมหวล นาคศิริ แต่งแล้วนำมาร้องสองชั้น มีลักษณะดังนี้

“ โอ้แม่สาวแสนสวย	ที่อยากจะขอปราศัย
ที่สุดแสนรักใคร่	อย่าเสือกใส่ไล่ส่ง
แม่ผ้าถุงสี่ใส่สายสร้อย	ทำให้พี่เสียวไส้
แม่สวยสิ้นทั้งนิสัย	ช่างถูกใจประสงค์
แม่เนื้อท้วมนุ่มนัม	ทั้งเนื้อหนังก็อ่อนนุ่ม
มันยั่วใจนุ่มนุ่ม	สวยจริงแม่वलอนงค์
ถ้าได้น้องหน้าवल	จะพาไปเที่ยวเขาน้อย
แม่ผมแหวกหว่างหวี	จะทำให้พี่ห้วนไหว
แม่การะเวกเสียงหวาน	ทำให้พี่ใจไว้ว
(ลง) เสียงก้งวานหวานแหว่ว	สวยจริงแม่แหวแหวนวง....” ⁴⁰

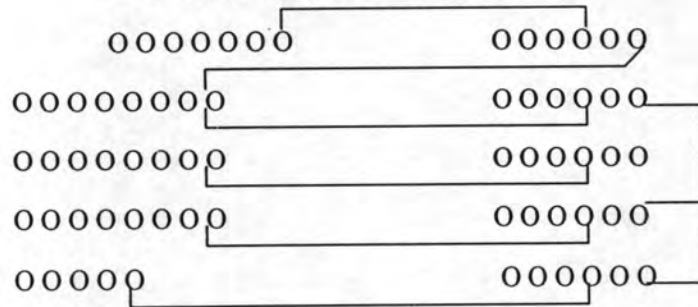
เพลงหรือกลอนรานิเกลิง เป็นภาษาที่เข้าใจง่าย ตรงไปตรงมา สะท้อนความรู้สึกนึกคิดของสังคมไทยได้อย่างชัดเจน รวมถึงได้รสแห่งวรรณกรรมครบถ้วน 4 ชนิด

2.เนื้อร้องเพลงรานิเกลิง คณะพรเทพ พรทวี

ชีวิตเจ้าไทยให้เป็นทุกข์	ไม่มีความสุขแสนเศร้า
ชีวิตกลางเดือนใครจะเหมือนเรา	มีความปวดร้าวเหลือหลาย
คนอื่นไม่แลแม่ก็ไม่รัก	เกิดมาลำบากทุกชั้น
หน้าก็ดำเพราะว่าทำแต่งงาน	แม่อีกยังเสียงสั้นด่าใส่
แม่ไม่รักเหลือขวเล	มันทุกข์แท้ ๆ เจ้าไทย

(บทร้องได้รับความอนุเคราะห์เนื้อร้องรานิเกลิง จากพรเทพ พรทวี เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2549)

ลักษณะผังสัมผัสคำประพันธ์เพลงรานิเกลิง

3.โน้ตเพลงรานิเกลิง

ส่งร้อง

- ช ล ช	ล ค ล ค	- ค ร ค	ร ม ร ม	- ช ช ช	ล ค - ล	ค ล ช ม	ช ร - ม
ค ม ร ค	ม ร ค ล	ร ค ล ช	ค ล ช ม	ร ค ล ช	ค ล ช ม	ค ล ช ม	- ร - ค
--- ม	--- ช	ล ช ม ช	- ล - ค				

ร้องรานิเกลิง

รับร้อง

--- ค	--- ล	--- ช	--- ม	----	--- ร	- ค ร ม	- ร - ค
--- ม	--- ช	ล ช ม ช	- ล - ค				

ใช้หน้าทับสองไม้ สองชั้น (ตะ โพน)

--- เห่ง	- ดิง - ดิง	--- เห่ง	- ดิง - ดิง	--- เห่ง	- ดิง - ดิง	--- เห่ง	- ดิง - ตะ
--- เห่ง	- ดิง - ดิง	--- เห่ง	- ดิง - ตะ				

(ได้รับความอนุเคราะห์ทำนองเพลงรานิเกลิง จากพรเทพ พรทวี เมื่อวันที่ 16 พฤศจิกายน 2549)

4. ทำนองร้องในเพลงรานีเกลิง

				ช ม ช ชีวิตเจ้าไทย	ช ล ค ให้เป็นทุกข์	ร ม ร ค ไม่มีความสุข	ม ล ม แสนเศร้า
ช ม ช ชีวิตกลางเดือน	ช ช ม ใครจะเหมือน เรา	ม ล ช ม มีความ ปวดร้าว	ล ค เหลือหลาย	ม ช ค ร คนอื่นไม่แล	ล ล แม่ก็ไม่รัก	ร ม ร ค เกิดมาลำบาก	ม ร บุกบัน
ม ช ค หน้าก็คำ	ม ล ช เพราะว่าทำแต่ งาน	ม ช ล แม่ก็เสียงสั้น	ฟ ค คำใส่	ม ช ค แม่ไม่รัก	ช ม แลเหลือว	ช ช มันทุกแท้ๆ	ฟ ช เจ้าไทย

รับ

--- ค	--- ล	--- ช	--- ม	----	--- ร	- ค ร ม	- ร - ค
--- ม	--- ช	ล ช ม ช	- ล - ค				

1. การวิเคราะห์

1.1 สังคีตลักษณ์

เพลงรานีเกลิง สองชั้น เป็นเพลงทางพื้น มีด้วยกันทั้งหมด 1 ท่อน

เมื่อวิเคราะห์สังคีตลักษณ์ทำนองหลักของเพลงรานีเกลิง ซึ่งถือว่าเป็นต้นแบบในการบรรเลงทางการแสดงลิเกนั้น พบว่ามีความคลี่คลายของรูปแบบทำนอง ในลักษณะที่ไม่มีการซ้ำทำนอง แต่ปรากฏการซ้ำหัวในทำนองจังหวะหน้าทับแรกของแต่ละท่อนหรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่าสำนวนทำเพียงเท่านั้น มิใช่การซ้ำทำนองทั้งหมด ด้วยเหตุนี้จึงไม่มีนัยสำคัญใดๆในการซ้ำทำนอง โดยเพลงรานีเกลิงนี้ สามารถเขียนสัญลักษณ์แทนสังคีตลักษณ์ที่ปรากฏได้ดังนี้

สังคีตลักษณ์ = ก
/ แทนการจบท่อน

5.2 บันไดเสียง

จากการวิเคราะห์ทำนองหลักที่ปรากฏในบทเพลงรานิเกลิงสองชั้น ที่ใช้ในการประกอบการแสดงลักษณะพรเทพ พรทวิ พบกลุ่มเสียงปัญญาจมูล ดังต่อไปนี้

ส่งร้อง

ประโยคที่ 1	คร ม X ซ ล X	ทางเพียงอบน
ประโยคที่ 2	คร ม X ซ ล X	ทางเพียงอบน
ประโยคที่ 3	คร ม X ซ ล X	ทางเพียงอบน

รับร้อง

ประโยคที่ 1	คร ม X ซ ล X	ทางเพียงอบน
ประโยคที่ 1	คร ม X ซ ล X	ทางเพียงอบน

จากการวิเคราะห์เพลงรานิเกลิง จะเห็นได้ว่าตั้งแต่วรรคส่งประโยคแรกจนถึงวรรครับในวรรคสุดท้ายนั้น ใช้ทางบรรเลงอยู่ทางเดียวคือ ทางเบียงอบน เป็นเพลงที่สามารถบรรเลงได้โดยไม่ต้องสับเปลี่ยนบันไดเสียง จึงมีความสมบูรณ์ ส่งผลทำให้ศิลปินลิเกนิยมนำมาบรรเลงเป็นทางเดียวกัน ก่อให้เกิดความปลั่งจำเพาะของบทเพลง

5.3 จังหวะ

จากการวิเคราะห์เพลงรานิเกลิง พบว่าเป็นเพลงอัตราจังหวะสองชั้น ใช้เครื่องตีประกอบจังหวะเป็นตะโพน

- จังหวะหน้าทับ

เพลงรานิเกลิง ใช้จังหวะหน้าทับสองไม้ สองชั้น (ตะโพน)

--- เเท่ง	- ดิง - ดิง	--- เเท่ง	- ดิง - ดิง	--- เเท่ง	- ดิง - ดิง	--- เเท่ง	- ดิง - ตะ
--- เเท่ง	- ดิง - ดิง	--- เเท่ง	- ดิง - ตะ				

- จังหวะฉิ่ง

ฉิ่งตีปกติในอัตราสองชั้น (เปิด - ปิด)

5.4 การใช้กลวิธีพิเศษ

การวิเคราะห์เพลงรานิเกลิง ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ทีละประโยค โดยแบ่งประโยคออกเป็น 2 ส่วน คือ วรรครับและวรรคส่ง

ส่งร้อง ประโยคที่ 1

- ซ ล ซ	ล ค ล ค	- ค ร ค	ร ม ร ม	- ซ ซ ซ	ล ค - ล	ค ล ซ ม	ซ ร - ม
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ลักษณะการดำเนินทำนองเพลงรานิเกลิง ในประโยคที่ 1 ขึ้นต้นด้วยเสียงซอล พิจารณาดูในประเด็นของระดับเสียง พบว่าทำนองหลักมีลักษณะการผูกกลอนเพลงเท่าเดิม นำมาก่อนอยู่ในกลุ่มเสียงปัญจมูล คร ม X ซ ล X ดังจะเห็นได้ ในห้องที่ 1 ถึงห้องที่ 4 ลักษณะการบรรเลงดนตรีมีกระสวนทำนองที่สัมพันธ์กัน เป็นการไหลลื่นของทำนองเป็นแบบเรียงเสียงขึ้นบันไดเป็นขั้น ๆ ดำเนินทำนองเพลงที่เข้มแข็ง ตันเดิน กระชับสนุกสนาน ในห้องเพลงที่ 5 ถึง 8 โครงสร้างของทำนองหลักนี้ผ่านเสียง โด แล้วมุ่งสู่ลูกตกเสียงลาในห้องที่ 6 เข้ามาเป็นตัวผูกโยง การเคลื่อนที่ของทำนอง ให้มีความสละสลวยน่าฟังยิ่งขึ้น ประโยคที่ 1 นี้มีทั้งการเคลื่อนที่ของลูกตกหนึ่งไปอีกลูกตกหนึ่งนั้น มีความสัมพันธ์กันโดยมีทำนองเพลงในวรรคนั้น ๆ เป็นตัวเชื่อม การเคลื่อนที่ของลูกตกมีความสัมพันธ์กันเป็นคู่ ๆ คือ วรรคส่งและวรรครับ สลับกันไปเรื่อย ๆ ในทิศทางเดียวกัน มิได้เล่นซ้ำอยู่ที่เดิม

ลักษณะของการดำเนินทำนองเพลงรานิเกลิง จังหวะที่ 1 นี้ จึงเปรียบเสมือนการเริ่มต้นที่ดีของบทเพลง เป็นการส่งสารที่โดดเด่นออกมา มีท่วงทำนองเฉพาะ เป็นจังหวะที่สนุกสนาน ตันเดินเร้าใจ ตลอดทั้งทิศทางของกระสวนทำนองที่ขึ้น-ลงอย่างเป็นระเบียบ มีแบบแผนสวยงาม มีความสมบูรณ์ในประโยค ซึ่งแสดงถึงศักยภาพของผู้ประพันธ์ได้เป็นอย่างดี

ส่งร้อง ประโยคที่ 2

ค ม ร ค	ม ร ค ค	ร ค ล ช	ค ล ช ม	ร ค ล ช	ค ล ช ม	ค ล ช ม	- ร - ค
---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------	---------

ลักษณะการดำเนินทำนองเพลงรานิเกลิง ในประโยคที่ 2 นี้ ขึ้นต้นด้วยเสียงโด ซึ่งเป็นเสียง ผากเข้าไปในเสียงหลักคือเสียงมี การผูกกลอนเพลงเท่าเต็มที่กลมกลืนกันเป็นอย่างดี ไม่มีเสียง ขาดหาย ทำนองกระชับและรวดเร็ว ซึ่งเป็นความละเอียดอ่อน ของการเก็บรายละเอียดต่อมาจาก ประโยคก่อน ในห้องที่ 1 และ 2 มีลักษณะการบรรเลงที่ลงเสียงต่ำก่อนในเสียงโด แล้วเดินทาง ขึ้นบนเป็นเสียงลาตั้งไว้ มาในห้องที่ 3 และห้องที่ 4 เล่นแบบม้วนเสียง และยังคงมีการใช้สำนวน เหมือนห้องที่ 1 และห้องที่ 2 กระสวนทำนองลื่นไหลอย่างกลมกลืนไม่ขัดกัน ในห้องที่ 5 ถึง 7 เป็นการบรรเลงโน้ตแบบข้ำเสียงเดิมหยอกเข้าเล่น แล้วจึงมาผ่อนเสียงลงในห้องที่ 8 ในลักษณะ การสวมรับในการดำเนินทำนองต่อมาจากห้องที่ 7 แล้วจบลงในวรรคที่เสียงโด อย่างสวยงาม

ลักษณะของการดำเนินทำนอง ในวรรคที่พบว่า ท่วงทำนองดำเนินแบบเก็บทั้งหมด ไม่มี การหลบเสียง ดำเนินทำนองแบบไล่เสียงลงต่ำในห้องที่ 1 ถึงห้องที่ 4 กระสวนทำนองอยู่ในกลุ่ม เสียงปัญญาผลเพียงอย่างเดียว ส่วนในวรรครับนั้น คงความเป็นเสียงเดิมกับวรรคทำ คือการดำเนิน ทำนองแบบเก็บและข้ำเสียงในห้องเพลงที่ 6 และ 7 แล้วทอดทำนองลงเล็กน้อยในห้องที่ 8 เป็นไป ในลักษณะของกลอนเพลงที่ยืดออกมาเล็กน้อย เพื่อเพิ่มความสมดุลในทำนองเพลง ให้ชวนน่า ติดตามต่อไป กระสวนทำนองช่วงกลางมีเสียง ซอล ผ่านเสียงเข้าไปเป็นตัวเชื่อมเสียงระหว่าง ห้องที่ 4 กับ 6 เป็นตัวผูกโยงทำนองที่ลงตัว ไม่ติดขัด ทิศทางของเสียงในทั้งประโยคนี้ มีทั้งเสียง สูงและต่ำในแต่ละวรรคเป็นอย่างดี การดำเนินทำนองอยู่ในช่วงกลาง ไม่วัดโหม แต่เสนาะ เพราะพริ้งนำฟังมาก แสดงถึงความละเอียดอ่อน สละสลวยในการดำเนินทำนอง

ส่งร้อง ประโยคที่ 3

--- ม	--- ซ	ล ซ ม ซ	- ล - ค
-------	-------	---------	---------

ลักษณะการดำเนินทำนองเพลงรานิเกลิง ประโยคนี้นั้นขึ้นต้นด้วยเสียงมี การดำเนินทำนองมีลักษณะคล้าย ๆ กัน แต่มีลีลาและสำนวนเป็นไปอย่างเข้มข้น ๆ ใช้ลักษณะการไล่เสียงแบบข้ามเสียงไม่ไล่เสียงตามกัน และกระชับเสียงอีกทีในห้องที่ 3 ของเพลง เป็นลักษณะการใช้โน้ตแบบสอดแซม กลอนมีความสัมพันธ์กันไป ซึ่งช่วงเสียงในวรรคสั้นกระชับ จนมาผันเสียงขึ้นสูงเป็นเสียง โด ในห้องที่ 4 เป็นการเคลื่อนที่ของลูกตกอันสวยงาม เพราะประโยคนี้นี้จัดว่าเป็นส่วนที่เด่น กระสวนทำนองสอดคล้องกัน และเป็นส่วนสำคัญสุดส่วนหนึ่งของบทเพลงแต่ละเพลง ทั้งนี้ทั้งนั้น ทำนองต้องสอดคล้องกับลูกตกที่แสดงถึงการจบ ซึ่งเสียงนี้ร่ากเสียงยาวเพื่อส่งร้อง ให้กับนักแสดง ได้ร้องบทกลอนต่อไป

ลักษณะของการดำเนินทำนองในประโยคนี้นั้น ไล่จากเสียงต่ำในห้องที่ 1 คือเสียง มี ไปก่อน แล้วข้ามเสียงไปเสียง ซอล ในห้องที่ 2 เลย ทำให้ดูกระสวนทำนองกระชับมากขึ้น มีการเล่นลูกเล่นในห้องที่ 3 ดูร่ากให้เกิดความฉงนฉงายในวรรคของตนเอง เป็นกระสวนทำนองที่เด่นอีกทางหนึ่ง แล้วส่งไปยังเสียง โด สูงขึ้น เป็นการส่งร้องในทำนองเสียงสูง ทิศทางของเสียง เป็นการปลดปล่อยให้กระสวนทำนองไหลไปตามกัน มีความพอดีกับบทกลอนเพลงที่จะร้องในวรรคต่อไป

บทรื่องรานิกเลิง ประโยคที่ 1

				ช ม ช ชีวิตเจ้าไทย	ช ล ค ให้เป็นทุกข์	ร ม ร ค ไม่มีความสุข	ม ล ม แสนเศร้า
--	--	--	--	-----------------------	-----------------------	-------------------------	-------------------

ประโยคนี้ พบว่าเริ่มต้นด้วยเสียงซอล เป็นบทรื่องที่รอสวมมาจากการส่งร้องข้างต้น ซึ่งทำนองหลักมีกระสวนทำนองเดียวกัน โดยยึดลูกตกของทำนองหลักสำคัญ ทั้งลักษณะของทิศทางการขึ้นลงของเสียงก็พบว่าการสอดคล้องกัน มีการเคลื่อนที่ของทำนองแบบซ้ำๆ ไม่ค่อยมีการลัดจังหวะหรือย้อยจังหวะมากนัก เพื่อให้ผู้ร้องได้ไล่ลีลากลอนได้อย่างสะดวก และมีความไพเราะ อ่อนหวาน อารมณ์เพลงเป็นลักษณะสะเทือนใจ กลอนเพลงในช่วงนี้ 2 ห้องแรกจะเป็นลักษณะการพาดกลอนไปในทางเสียงสูง และ 2 ห้องหลังดำเนินทำนองไปในทิศทางต่ำ แต่ในห้องสุดท้ายประโยค มีการโยกเสียงก่อนลงตรงคำว่าแสนเศร้า ในช่วงที่มีการร้องเพลงนี้ มีเพียงเครื่องประกอบจังหวะเข้ามาเสริมเท่านั้น แสดงให้เห็นความโดดเด่นของทำนองอีกระดับหนึ่ง เป็นการเพิ่มสีสัน นอกจากนี้ยังมีการแปรทำนองที่ต่อเนื่องเลื่อนไหลไปมาปิดท้าย เพื่อคูลโหยหวานยิ่งขึ้นในบทเพลง

บทรื่องรานิกเลิง ประโยคที่ 2

ช ม ช ชีวิต..สื่อ กลางเลือน	ช ช ม ใครจะเหมือน เรา	ม ล ช ม มีความ ปวดร้าว	ล ค เหลือหลาย..สี	ม ช ค ร คนอื่นไม่แล	ล ค แม่ก็ไม่รัก	ร ม ร ค เกิดมาลำบาก	ม ร สื่อ ..สื่อ..บุก บัน
-----------------------------------	-----------------------------	------------------------------	----------------------	------------------------	--------------------	------------------------	--------------------------------

ประโยคนี้ ในห้องที่ 1 มีการเอื้อนเสียงเข้ามาเสริมในกลอนร้องคืน ซึ่งยึดทำนองหลักเดิมของการดำเนินทำนองเพลง แต่เข้าห้องที่ 3 มีการใช้หลุมเสียงโดยลูกไม่ตรงกับทำนองหลัก แต่เป็นการแปรเปลี่ยนเสียงไปในทิศทางเดียวกัน มีการเอื้อนเสียงในห้องที่ 4 เป็นการเล่นเสียงโดยมีความละเอียดอย่างมาก เพื่อให้เสียงของร้องตรงกับทำนองทางดนตรีมากที่สุด ในห้องที่ 5 ถึงห้องที่ 7 ยังคงมีการแปรทำนองเลื่อนไหลไปมา มาในห้องที่ 8 มีการเอื้อนเสียงปิดท้ายประโยค ที่มีความยาวสละสลวย สวยงาม ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความคิดสร้างสรรค์ของผู้แปรทำนอง ที่ประสงคจะให้เกิดความแตกต่างเพื่อความไพเราะ น่าฟัง

บทรื่องรานิกเลิง ประโยคที่ 3

ม ช ค หน้าก็คำ	ม ล ช เพราะว่าทำแต่ งาน	ม ช ล แม่ก็เสียงสั้น	ฟ ค คำใส่	ม ช ค แม่ไม่รัก	ช ม แลเหลียว	ช ช มันทุกแท้ ๆ	ฟ ช เจ้าไทย
-------------------	-------------------------------	-------------------------	--------------	--------------------	-----------------	--------------------	----------------

ประโยคนี้ พบว่าเริ่มต้นด้วยเสียง มี ซึ่งเป็นการเชื่อมเสียงกันระหว่างประโยคที่แล้ว ซึ่งลูกคกของท่านองร้องตรงกับทำนองหลักของคนตรี โดยภาพรวมของประโยคแล้ว มีกระสวนทำนองที่ขึ้นลงคล้ายกัน ต่างกันตรงความเคลื่อนไหวของทำนองเพลงในลักษณะ สูง-ต่ำ เพื่อให้เกิดความโดดเด่น การเชื่อมจังหวะสุดท้ายเป็นลักษณะของการหักทำนองลงที่สละสลวย ในห้องมี 5 ถึง 8 เป็นทางร้องที่เป็นเสียงต่ำ ทำนองกลอนมีลักษณะพันกันของเสียงไปในทางเสียงต่ำ ซึ่งกลอนเพลงใช้ลูกคกไม่ตรงกับทำนองหลักเป็นไปในลักษณะของการฝากเสียงที่สัมพันธ์กัน ก่อให้เกิดสีสันในบทเพลงยิ่งขึ้น

กลวิธีพิเศษ การร้องเป็นลักษณะของการคั่นกลอนสด ซึ่งถือเป็นพรสวรรค์อย่างหนึ่งของผู้ขับร้อง ผู้ที่คั่นกลอนสด พบมากในหมู่ศิลปิน เนื่องจากมีประสบการณ์ จึงไม่ต้องแต่งไว้ล่วงหน้า คั่นตามเรื่องได้เป็นการขมวดใจความที่ร้องมาแต่ต้น ซึ่งภาษาที่ใช้ขับร้องเป็นภาษาที่เข้าใจง่าย ตรงไปตรงมา สะท้อนความรู้สึกรักใคร่ของสังคมไทยอย่างชัดเจน

บทรับ ประโยคที่ 1

--- ค	--- ล	--- ช	--- ม	----	--- ร	- ค ร ม	- ร - ค
-------	-------	-------	-------	------	-------	---------	---------

ประโยคนี้ พบว่าเริ่มต้นด้วยเสียง โค เป็นการรับลูกกลอนมาจากการร้องคั่นกลอนสด การเคลื่อนที่ของทำนองเพลงเป็นไปในลักษณะปานกลาง ไม่ช้าและเร็วจนเกินไป กระสวนทำนองรับและส่งเป็นไปในลักษณะสัมพันธ์กันของเพลงในลักษณะผสมผสาน ในห้องที่ 1 ถึงห้องที่ 4 เป็นกลอนไล่เสียงจากเสียงโคสูงลงมาหาเสียงต่ำในเสียงมี กลอนเพลงในลักษณะนี้ ไม่มีการโยนเสียงกัน ไม่มีการย้ายบันไดเสียงไปสู่บันไดเสียงอื่นใช้กลอนที่ต่อเนื่องกัน แต่วกกลับเสียงลงล่าง ใน

ห้องที่ 5 เป็นเสียงผ่านลอยมาจากโน้ตในห้องที่ 4 เปรียบเหมือนการกลั้นหายใจ ในห้องที่ 6 ถึง 8 มีเสียงเร เป็นตัวพาดกลอนไปในวรรคตลอด จากนั้นกลับเข้าสู่เสียงโค โดยดำเนินทำนองกลอนเพลงทางเสียงต่ำ ซึ่งเป็นกลอนฝากไปยังวรรคถัดไป

บทรับ ประโยคที่ 2

--- ม	--- ซ	ล ซ ม ซ	- ล - ค
-------	-------	---------	---------

ประโยคนี้นั้น ขึ้นต้นด้วยเสียง มี เป็นกลอนฝากของวรรคก่อน ในห้องที่ 1 และ 2 การบรรเลงกลอนเป็นไปในลักษณะการไล่เสียงขึ้นของทำนอง ใช้โน้ตตัวเดียว โดยการเคลื่อนที่ไม่สลับซับซ้อนมากนัก กล่าวคือไม่มีหลุมเสียงหรือสำนวนทำนองเชื่อมอื่นใดมาเจือปน มีการยึดจังหวะลง เป็นการดำเนินทำนองไล่เสียงขึ้น ลักษณะการบอกทำนองจบนั้น การดำเนินทำนองเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับประโยคอื่น ๆ ที่ผ่านมาด้วยความกระชับหนักแน่น จับไวหลากหลายในการนำเสนอกลอนเพลง เป็นทำนองบอกให้ผู้ฟังหรือผู้บรรเลง เครื่องกำกับจังหวะ ทราบว่าจบเพลงแล้วที่เสียงโค ในห้องสุดท้าย ซึ่งแสดงถึงความคิดสร้างสรรค์ของผู้ประพันธ์ทำนอง ที่ประสงค์ให้เกิดความสละสลวยของทำนองเพลงเป็นอย่างดี

สรุป

จากการวิเคราะห์เพลงรานิเกลิง ของลิเกคณะพรเทพ พรทวี พบว่าเป็นเพลงที่มีความไพเราะ เป็นเลิศ เป็นกลอนเพลงที่จัดอยู่ในระดับกลางไม่โลดโผนมากนัก เพลงรานิเกลิงเป็นบทเพลงเฉพาะที่ปรากฏอยู่แต่ในการแสดงลิเกเพียงเท่านั้น วรรณกรรมมีการร้อยเรียงกลวิธีต่าง ๆ ได้อย่างสละสลวยมีกลวิธีสอดแทรกในการเก็บของทำนอง ในการส่งร้องเป็นไปในลักษณะการบรรเลงกลอนเก็บที่ดูจะกระโชกในตอนต้น แล้วผ่อนปรนเสียงตอนท้ายเข้าสู่บทร้องได้อย่างสละสลวย ด้านบทร้องลิเก มีทำนองที่ไพเราะ ฟังง่าย มีการใช้ถ้อยคำที่คมคาย ออกเสียงถ้อยคำต่าง ๆ ได้ชัดเจน ขณะเดียวกันก็มีการออกเสียง ที่สัมพันธ์กันกับทำนองเพลงเป็นอย่างดี ในวรรณกรรมนั้น ได้ใช้ลักษณะการดำเนินกลอนมาประยุกต์ให้ได้วรรคตในการฟัง ไม่ปรากฏเพลงรานิเกลิงไปบรรเลงอยู่ในบทเพลงประเภทอื่น ปรากฏแค่เพียงกลุ่มเสียงหลัก ซึ่งบทเพลงของราชนิเกลิง จะเป็นลักษณะที่ใช้บรรเลงนำหรือส่งร้อง และบรรเลงรับร้องตอนท้ายด้วย ดังนั้นเพลงราชนิเกลิง จึงไม่มีประโยชน์ของบทเพลงและทางร้องของลิเกจะเกาะติดกับเนื้อทำนองหลักเป็นสำคัญ เพลงรานิเกลิงจัดเป็นการส่งร้องและรับร้องของการแสดงลิเกในทุกครั้งที่มีการใช้เพลงรานิเกลิงเพียงแต่เปลี่ยนบทร้องให้เข้ากับเนื้อเรื่องที่แสดงเท่านั้น เพลงรานิเกลิง สามารถนำไปใช้เกี่ยวกับบทสแห่งวรรณกรรมทั้ง 4 รส อันได้แก่ เสาวرنี นารีปราโมทย์ พิโรชาทัง และสัลลาปังคพิสัย ได้เป็นอย่างดี นับว่าเป็นความเหมาะสมอย่างกลมกลืน ก่อให้เกิดความไพเราะ มีความนุ่มนวลเข้มข้นในกลอนเพลง มีความหลากหลาย จึงประจักษ์ได้ว่า เพลงรานิเกลิงเป็นผลงานที่ดีต่อวงการดนตรีไทย และควรค่าแก่การอนุรักษ์เป็นอย่างยิ่งสืบไป

เพลงที่ออกท้ายรานิเกลิงของคณะพรเทพ พรทวินั้น เป็นธรรมเนียมว่าเมื่อลิเกร้องเพลงรานิเกลิงจบลง ปี่พาทย์จะบรรเลงรับด้วยเพลงอะไรก็ได้เสียงเที่ยวหนึ่งก่อน แล้วจึงจะลงท้ายด้วยรานิเกลิง เป็นเพลงที่บรรเลงต่อท้ายเมื่อร้องจบแล้ว แต่ยังพอใจที่จะบรรเลงต่อ หรือมีเวลาพอที่จะบรรเลงต่อได้อีก เพื่อให้เกิดความสนุกสนาน ปี่พาทย์จึงต้องหาเพลงสองชั้นแปลก ๆ เพลงลูกทุ่ง ลูกกรุง อินเดียน ผรั่ง นิยมนำมาใช้เพื่อเรียกความนิยมจากคนดู หรือเพลงต่อท้ายเพื่อให้เกิดความไพเราะหรือความตลกก็เป็นได้ เพลงที่มีอิทธิพลมากที่สุดในเวลานี้คือ เพลงลูกทุ่ง ซึ่งนอกจากจะใช้บรรเลงรับตามความนิยมแล้ว ยังสามสารถใช้บรรเลงดำเนินเรื่อง ได้อีกด้วย เหตุที่นำเพลงลูกทุ่งมาใช้ได้สนิทกับปี่พาทย์ ก็เพราะเพลงลูกทุ่งนั้นใช้ทำนองเพลงไทยแทบทั้งสิ้น ดังนั้นเพลงลูกทุ่งจึงกลายเป็นแฟชั่นใหม่ของลิเกไปในขณะนี้บางครั้งมีการนำกลองชุด มาตีเสริมกับวงปี่พาทย์ ให้ฟังคล้ายเพลงจากวงดนตรีลูกทุ่งมากขึ้น

ลักษณะมีอิสระมากในการใช้เพลงสารพัดชนิดดังกล่าว แต่ก็ย่อมมีปัญหาว่า ใครจะเป็นผู้นำ หรือเป็นผู้กำหนดว่าจะใช้เพลงใดเมื่อใด ในกรณีนี้มีบุคคลสองคนที่จะต้องให้ความร่วมมือกันและผลักดันเป็นผู้นำในการกำหนดเพลง นั่นคือตัวทีกและนักดนตรี เป็นการบรรเลงแทรกหรือเสริมท้ายในชุดนี้ เป็นเพลงประกอบกิริยาอันเป็นเพลงที่ใช้หนุนอารมณ์ต่าง ๆ ในการรับรานีเกลิงได้เป็นอย่างดี

การค้นกลอนสด มีปัจจัยที่สำคัญในการค้นคือ ผู้ค้นสามารถหีบยกเรื่องราวต่าง ๆ ขึ้นมาบรรยายได้ทันควัน ขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ของเนื้อเรื่อง และส่วนใหญ่ลักษณะนี้ จะค้นสดรานีเกลิง โดยกล่าวถึงชื่อเจ้าภาพของงาน, ลักษณะงาน, หรือค้นเพื่อบรรยายเนื้อเรื่อง, ค้นบรรยายตัวละคร, ค้นเพื่อบรรยายบทบาทที่ได้รับ โดยไม่ต้องเตรียมตัวล่วงหน้ามาก่อน เป็นทำนองที่มีทั้งเสียงสูง-ต่ำมักใช้ในทำนองที่มีความยาวไม่แน่นอน การดำเนินทำนองเป็นแนวทางเท่านั้น ความสำคัญอยู่ที่ถ้อยคำต้องชัดเจน